Analizy OSW

OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH 9.04.2025 www.osw.waw.pl

Szczyt UE–Azja Centralna w Samarkandzie: po pierwsze gospodarka

Marcin Popławski

W dniach 3–4 kwietnia w Samarkandzie odbył się pierwszy szczyt Unia Europejska–Azja Centralna z udziałem szefów instytucji UE i prezydentów Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu. Stronę unijną reprezentowali szefowa Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen, przewodniczący Rady Europejskiej António Costa oraz wiceprezes Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI) i prezes Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBOR). We wspólnej deklaracji opublikowanej po szczycie ogłoszono podniesienie wzajemnych relacji do rangi „partnerstwa strategicznego", kładąc nacisk na współpracę w zakresie eksploracji surowców krytycznych (podpisano list intencyjny w tej sprawie), transportu, zielonej energii i łączności satelitarnej. W celu realizacji przedsięwzięć w tych dziedzinach przedstawiciele UE ogłosili pakiet inwestycyjny o wartości 12 mld euro. EBI podpisał też cztery memoranda z Kirgistanem, Tadżykistanem i Uzbekistanem na projekty infrastrukturalne i środowiskowe w ramach unijnej strategii Global Gateway, warte 365 mln euro.

Liderzy UE i państw Azji Centralnej opowiedzieli się za „osiągnięciem sprawiedliwego i trwałego pokoju na Ukrainie" oraz poszanowaniem suwerenności i integralności terytorialnej jako zasady stosunków międzynarodowych. UE poparła także działania stabilizujące sytuację w Afganistanie podejmowane przez Uzbekistan i Kazachstan w ramach ONZ. Zadeklarowano również zainicjowanie dialogu na temat przeciwdziałania terroryzmowi i ekstremizmowi oraz dezinformacji.

Szczyt zdominowały kwestie gospodarcze, co jest wyrazem ewolucji podejścia unijnego i jest zgodne z oczekiwaniami państw Azji Centralnej. Oś relacji stanowi punktowa współpraca, szczególnie surowcowa i transportowa, wzmocniona po pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę. Oferta unijna nie podważa bliskich stosunków państw regionu z Rosją i Chinami, lecz je dywersyfikuje. W tym sensie jest ona możliwa do realizacji.

Komentarz

- **Szczyt nadaje nową dynamikę relacjom UE i państw Azji Centralnej, uwiarygadniając kooperację zaangażowaniem środków finansowych.** Dla krajów regionu dotychczasową słabość oferty współpracy ze strony UE – w przeciwieństwie do istotnych państw członkowskich, np. Niemiec i Francji – stanowił niewielki komponent inwestycyjny, warunkowany postępami w demokratyzacji rządów autorytarnych. Eksponowanie w Samarkandzie europejskich instytucji finansowych to próba zmiany tego stanu (w 2024 r.

EBOR zainwestował rekordowe 2,26 mld euro w 121 projektów w regionie). Istotną decyzją jest powołanie regionalnego przedstawicielstwa EBI w Uzbekistanie. Kwestii demokratyzacji, określonej jako „rdzeniowej", nie podniesiono jako warunku kooperacji. Postępy na tym polu będą jednak sprzyjać rozbudowie relacji na zasadzie „więcej za więcej". Uniknięto też kontrowersyjnych dla państw regionu sformułowań dotyczących ich bliskich stosunków z Rosją i Chinami, w tym w zakresie bezpieczeństwa. Po raz kolejny zadeklarowały one współpracę w zapobieganiu obchodzeniu sankcji z wykorzystaniem terytorium regionu (bez wymienienia FR jako beneficjenta), z naciskiem na reeksport towarów.

- **Szczyt potwierdza ewolucję charakteru relacji UE–Azja Centralna i priorytetowość wymiaru gospodarczego.** Kierunek ten został wzmocniony w latach 2022–2023 (zob. *Kryzys jako szansa. Nowy etap relacji UE i Azji Centralnej*). Kraje regionu, szczególnie Kazachstan i Uzbekistan, stały się istotniejszymi partnerami dla UE i należących do niej państw dzięki zwiększeniu eksportu ropy i uranu. Umożliwiła to ich ostrożna postawa wobec wojny na Ukrainie. Rozwojowym polem kooperacji jest sektor surowców krytycznych (np. rudy manganu, kobalt, lit) – ich zasoby w regionie, w odróżnieniu od złóż naftowych czy uranu, nie były dotąd przedmiotem nasilonej rywalizacji. Dla UE ich pozyskanie jest ważne w związku z planami transformacji energetycznej. Proponuje ona model współpracy tworzący miejsca pracy wraz z transferem technologii, co jest pożądane przez państwa regionu. Transport surowców miałby się odbywać Transkaspijskim Międzynarodowym Szlakiem Transportowym, tzw. Korytarzem Środkowym, omijającym Rosję.
- **Nowy pakiet inwestycyjny rozbudowuje strategię Global Gateway skierowaną do Azji Centralnej**, wpisując się w założenia Europejskiego Zielonego Ładu oraz unijnego planu działania dotyczącego surowców krytycznych. Pakiet ten przewiduje przeznaczenie 6,4 mld euro na projekty środowiskowe, m.in. hydroenergetyczne, 3 mld na rozwój Korytarza Środkowego, 2,5 mld na projekty dotyczące poszukiwań i wydobycia surowców krytycznych oraz 100 mln na łączność satelitarną. Środki te stanowią łączną pulę do wykorzystania przez różne instrumenty finansowo-kredytowe. Na początku czerwca br. w Uzbekistanie odbędzie się wspólne forum inwestycyjne mające na celu zaangażowanie w ten proces biznesu. Dla powodzenia tych przedsięwzięć kluczowe będą aspekt wykonawczy oraz brak działań wymierzonych w tę współpracę ze strony Rosji i Chin. Dla państw regionu pozostają one najważniejszymi punktami odniesienia – FR w wymiarze politycznym i bezpieczeństwa, a ChRL jako główny partner handlowy, którego wpływ polityczny rośnie.